

*Г.Д. Заньковська,
Чернівецький Національний Університет,
м. Чернівці*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ У КОЛІ СУМІЖНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ НАУК

У статті увага приділяється виокремленню лінгвокультурології з-поміж суміжних їй лінгвістичних наук, за допомогою уточнення об'єктів її дослідження та дефініції терміну тим самим надаючи їй статусу самостійної дисципліни.

In the article the attention is paid to the singling out lingvoculturology from contiguous linguistic sciences by means of the clarification of its research objects and definition, the same giving it the status of independent discipline.

Останні десятиріччя в науці відзначені тим, що основні відкриття робляться на стику суміжних наук, це ж стосується і лінгвістики. Нові наукові гіпотези і теорії виникають і формуються на основі взаємопроникнення і аналізу різних наук, об'єктом уваги яких є людина. У цьому можна переконатися переглянувши публікації по проблемах психолінгвістики, соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики, антрополінгвістики та інші.

Прагнення до глибокого вивчення соціальної обумовленості мови, до її ролі в житті суспільства, до проблем, пов'язаних з формуванням мовної особистості і національного менталітету, не викликають сумніву. Біля витоків визначення світогляду народів через їх мови стояв В. Гумбольдт. Його ідеї отримали своє продовження в працях А.А. Потєбні, а також А. Мейє, Ж. Вандерієса, Е. Бенвеніста. Сформувалося безліч самостійних напрямів, в кожному з яких складалося своє розуміння зв'язків мови і культури.

Взаємозв'язками мови і культури, мови і суспільства займаються такі науки, як лінгвістика, соціологія, соціолінгвістика, психологія, психолінгвістика, лінгводидактика, лінгвокраїнознавство, етнолінгвістика, етнопсихолінгвістика.

Необхідно зазначити, що як показують відповідні джерела, не існувало на перших порах конкретної дисципліни, яка б розглядала проблему "мови і культури". Так, М.В. Русанівський у своїй статті пише, що "вже в найближчі роки принагідне зацікавлення проблемою "мови і культури" переросте в провідний теоретичний напрям сучасного мовознавства. Адже мова – акумулятор знань про світ, як відображення запасу національної й інтернаціональної духовної культури. Більше уваги приділялося досі комунікативній функції

мови, що цілком природно, оскільки комунікація, насамперед мовна, є необхідною умовою існування й розвитку культури” [7, с. 8]. Отже, створення теорії взаємозв’язку мови і культури було одним із актуальних завдань мовознавства.

Ідея відображення в мові національної культури не нова для лінгвістики. Серед різноманіття наук, що займаються питанням зв’язків мови і культури в нашому дослідженні ми приділяємо увагу новому напрямку, що з’явився в мовознавстві – лінгвокультурології, яка виникла на базі культурології, етнолінгвістики, лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики.

Існують різні думки, щодо дефініції такої науки, як лінгвокультурологія, оскільки одні вчені вважають її розділом соціолінгвістики, інші дослідники розглядають її як частину етнолінгвістики. Розглянемо деякі визначення терміну “лінгвокультурологія”, досліджені та запропоновані відомими вченими:

Так, Маслова В.А. підкреслює міждисциплінарний характер лінгвокультурології, визначаючи її як “галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики і культурології”, як “гуманітарну дисципліну, що вивчає матеріальну і духовну культуру втілену в живій національній мові і що виявляється в мовних процесах” або як “інтеграційну область знань, що вбирає в себе результати досліджень в культурології і мовознавстві, етнолінгвістиці і культурній антропології” [6, с. 9, 30, 32].

В.Н. Телія визначає лінгвокультурологію як частину етнолінгвістики, присвячену вивченню і опису кореспонденції мови і культури в їх синхронній взаємодії [8, с. 217]. “Об’єкт лінгвокультурології вивчається на “перехресті” двох фундаментальних наук: мовознавства і культурології” [8, с. 222].

А такий вчений як С.Г. Воркачов вважає лінгвокультурологію молодим відгалуженням етнолінгвістики. В завдання цієї наукової дисципліни входить вивчення і опис взаємовідносин мови і культури, мови і етносу, мови і народного менталітету, вона створена по прогнозу Бенвеніста, “на основі – мови, культури і людської особистості” і представляє етнокультуру як лінзу, через яку дослідник може побачити матеріальну і духовну самотність етносу [2, с. 64-65].

В публікаціях В.В. Воробйов формулює задачі лінгвокультурології, визначаючи її як аспект мовознавства: “лінгвокультурологія – це: аспект мовознавства, що вивчає проблему відображення національної культури в мові; розділ семасіології, оскільки визначає і описує національно марковані мовні одиниці; вивчення розуміння мовлення в умовах міжкультурної комунікації” [4, с. 84].

Можна зробити висновок, що поняття лінгвокультурологія фігурує в назвах багатьох досліджень, проте дефініції цього терміну не співпадають, хоча спільним є те, що лінгвокультурологія вивчає взаємозв’язок і взаємодію культури і мови в процесі їх функціонування.

На нашу думку лінгвокультурологія – це цілісна лінгвістична і культурологічна дисципліна, що об'єднує багато суміжних наук з метою вивчення культурної спадщини народу, що закріпилася в його мові.

Окрім уточнення дефініції терміну лінгвокультурологія, з'являється необхідність порівняти і виокремити лінгвокультурологію з поміж етнопсихолінгвістики, лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики та інших наук. Дистанціювання лінгвокультурології від суміжних наукових дисциплін полягає у можливості надання їй статусу самостійної дисципліни, що надалі допоможе їй точніше визначити і окреслити свій об'єкт, термінологічний апарат та методи лінгвокультурологічного дослідження.

Лінгвокультурологія і лінгвокраїнознавство.

Лінгвокраїнознавство (Е.М. Верещагін, В.Г. Костомаров та ін.). Лінгвокраїнознавчі дослідження в своїй більшості носять прикладний характер і є цінним джерелом інформації, що відображає взаємодію мови і культури.

У методичному посібнику Е.М. Верещагіна і В.Г. Костомарова “Мова і культура” [1] лінгвокраїнознавство визначається як методичний, лінгводидактичний аналог соціолінгвістики. Лінгвокраїнознавство виникло як методична дисципліна у зв'язку із задачами міжкультурної комунікації.

Теоретико-методологічні основи лінгвокультурології викладені в роботі В.В. Воробйова “Лінгвокультурологія: теорія і методи” [3]. Лінгвокультурологія розглядається як теоретична база лінгвокраїнознавства.

В.В. Воробйов, зіставляючи лінгвокраїнознавство і лінгвокультурологію, приходить до висновку, що об'єктом вивчення лінгвокультурології є загальнонаціональна культура, що визначається культурною спадщиною всього народу і його морально-етнічними цінностями. Розвиток ж лінгвокраїнознавства викликаний потребами навчання іноземним мовам, і в цьому його лінгводидактичне єство [4, с. 88]. Таким чином, В.В. Воробйов визнає, що задачами “розуміння мови в умовах міжкультурної комунікації” займається лінгвокраїнознавство. Отже, у лінгвокультурології предметом дослідження залишаються національно марковані мовні одиниці, опис концептосфери мови.

Лінгвокультурологія і етнопсихолінгвістика.

Лінгвокультурологія і етнопсихолінгвістика – тісно пов'язані між собою науки. Як відомо, фіксацію особливостей менталітету у мові досліджують ці дві наукові дисципліни. Одним з основних теоретичних постулатів, на які вони спираються, є гіпотеза лінгвістичної відносності Е. Сепіра і Г. Уорфа. Суть її зводиться до того, що люди, які говорять різними мовами і належать до різних культур, по-різному сприймають світ [5].

Лінгвокультуролог В.В. Маслова говорить про культуру як про зведення “правил гри” колективного існування, наборі способів соціальної практики колективу, які вироблені людьми для соціально значущих практичних і інтелектуальних дій” [6, с. 17-18].

Етнопсихолінгвіст В.В. Красних пов’язує культуру “з свідомістю, з складним комплексом небіологічних, соціально трансльованих знань і відносин, із стереотипами поведінки, у тому числі і мовної ... з системою знаків і значень, тобто з мовою” [5, с. 19]. Мова обумовлює характер мислення, спосіб пізнання світу, впливає на свідомість і поведінку людини.

Об’єкт дослідження лінгвокультурології – дійсність в сукупності процесів і явищ, взаємодія мови як транслятора культурної інформації і людини, яка створює цю культуру, користуючись мовою; предмет дослідження – частина об’єкту у вигляді одиниць мови, що узагальнюють результати людської свідомості, зафіксованих в міфах, легендах, фольклорних і релігійних дискурсах, художніх текстах, фразеологізмах, метафорах, символах, пареміях та іншому [6, с. 35-36].

Об’єкт дослідження в етнопсихолінгвістиці – сукупність мовних подій, мовних ситуацій, зафіксованих в національному дискурсі; предмет дослідження – сам національний дискурс в сукупності своїх проявів і чинників [5, с. 10].

В.В.Красних не проводить чіткої межі між двома досліджуваними дисциплінами: затверджується спільність їх проблематики, теоретичною передумовою виникнення і тієї, і іншої вважається гіпотеза Сепіра-Урфа, не виявляються відмінності в методах досліджень.

Між лінгвокультурологією й етнопсихолінгвістикою існують найтісніші зв’язки, але відокремитись двом наукам не вдається, оскільки їх об’єднує перш за все психолінгвістика, соціолінгвістика і їх увага однаково спрямована до культури, мови, суспільства, людини.

Лінгвокультурологію і соціолінгвістику в її сучасному стані, на наш погляд, передчасно вважати “принципово різними науками” [6, с. 10]. Те, що соціолінгвістика розглядає “виключно матеріал сьогоденнішого дня” [6, с. 10], не виводить її за межі культури, у тому числі і духовної її частини. Окрім цього, антропоцентризм перешкоджає віддаленню лінгвокультурології від соціолінгвістики.

Лінгвокультурологія і міжкультурна комунікація.

Лінгвокультурологія – це наука, яка займається проблемами взаємозв’язку мови і культури, становленням мовної картини світу. Проте вона не займається питаннями взаємовпливу і взаємопроникнення різних мов і культур.

Очевидна потреба уважного розгляду проблеми спілкування і взаєморозуміння різних народів і культур призвела до появи ще однієї нової області наукового знання – теорії міжкультурної комунікації – це наука, що визначає процеси взаємодії різних культур і етносів в умовах полікультурного світу.

Відмінність цих двох наук полягає в тому, що лінгвокультурологія напрямлена на вивчення національно-специфічних особливостей однієї окремо взятої лінгвокультури, а міжкультурна комунікація використовує ці дані для порівняльного аналізу двох і більше лінгвокультур.

Спільне полягає в тому, що міжкультурна комунікація так як і лінгвокультурологія розглядає взаємостосунки мови і культури через призму психолінгвістики і соціолінгвістики.

Згідно з тим, що неодноразово вченими висловлювалося твердження, що лінгвокультурологія – розділ, частина етнолінгвістики, розглянемо цей напрям мовознавства.

Етнолінгвістика (Н.І. Толстой та ін.) – розділ мовознавства, що вивчає мову в аспекті її співвідношення з етносом і тісно пов'язаний з соціолінгвістикою. Для етнолінгвістики, за твердженням Н.І. Толстого, “істотний розгляд не тільки і не стільки відображення народної культури, психології і міфологічних уявлень в мові..., скільки конструктивної ролі мови і її дії на формування і функціонування народної культури, народної психології і народної творчості”. Він пропонує два визначення етнолінгвістики: 1) розділ лінгвістики, об'єктом якого є мова в її відношенні до культури народу; вивчає відношення в мові культурних, народно-психологічних і міфологічних уявлень і “переживань”; 2) “комплексна дисципліна, предметом вивчення якої є “план змісту” культури, народної психології і міфології незалежно від засобів і способів їх формального втілення (слово, предмет, обряд, зображення та інше)” [9, с. 315].

Етнолінгвістика є наукою, що займається дослідженням зв'язків між мовними і культурними явищами. За цим загальним визначенням стоять досить різноманітні внутрішні течії, так як етнолінгвістику можна охарактеризувати як широку дослідницьку область інтердисциплінарного характеру з досить невизначеними границями.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є лінгвокультурологія, то існує необхідність розрізнати її від етнолінгвістики. Отже, інколи лінгвокультурологію визначають, як науку, що вивчає взаємозв'язки мови і культури, а етнолінгвістику, як таку, що орієнтується на розгляд мови, духовної культури народу, народного менталітету й народної творчості.

В статті увагу приділялось виокремленню лінгвокультурології з поміж суміжних їй лінгвістичних наук, таких як лінгвокраїнознавства, етнопсихолінгвістики, соціолінгвістики, та інших. Результатом дослідження є уточнення об'єктів її дослідження та дефініцію терміну, що дало нам можливість стверджувати, що лінгвокультурологія – це самостійна і цілісна дисципліна (хоча і нерозривно взаємопов'язана з вищезгаданими науками), що об'єднує багато суміжних наук в цілях вивчення культурної спадщини народу, що

закріпилася в його мові. На нашу думку, спільним лінгвокультурологія з іншими дисциплінами має те, що вона як і інші вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови.

Література

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М., 1990.
2. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64-72.
3. Воробьев В.В. Лингвокультурология: теория и методы. – М., 1997.
4. Воробьев В.В. Общее и специфическое в лингвострановедении и лингвокультуроведении // Слово и текст в диалоге культур. – М., 2000.
5. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2002. – 284 с.
6. Маслова В.А. Лингвокультурология. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.
7. Русанівський В.М. Мова в системі культурних цінностей // Мовознавство. – 1987. – № 5. – С. 3-8.
8. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантические, прагматические и лингвокультурологические аспекты. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с.
9. Толстой Н.И. Этнолингвистика в кругу гуманитарных дисциплин // Русская словесность: Антология. – М.: Academia, 1997.

УДК:81. □□243

О.Т. Зарівна,

*Національний технічний університет України "КПІ",
м.Київ*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дана стаття порушує питання використання новітніх інформаційних технологій (інтернет, мультимедійних програм, технічних засобів навчання) як одного з основних засобів забезпечення комунікативно-діяльнісного підходу при вивченні іноземних мов.

This article affects the question of the usage of the newest information technologies (internet, multimedia programs, modern